

TORSTI HYYRYLÄINEN

HT, tutkimusjohtaja

Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

TRACI BIRGE

MMT, tutkijatohtori

Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Maailma tarvitsee enemmän maaseutua

Jan Douwe van der Ploeg: *The Sociology of Farming. Concepts and Methods*. 2023. Routledge. Taylor & Francis. 313 s.

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.146050>

Emeritusprofessori Jan Douwe van der Ploeg (s. 1950) on yksi kansainvälisesti arvostetuimpia maatalouden tutkijoita. Hänet tunnustetaan laajasti myös maaseutukysymyksistä kiinnostuneiden tutkijoiden monitieteisissä piireissä. Van der Ploeg on monialainen akateemikko, jonka työssä viljelijöiden arki ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen ovat vahvasti läsnä. Viimeaikaisissa julkaisuissaan hän on käsitellyt muun muassa maanviljelijöitä (*The New Peasantries*, 2018 [2.edit.]) sekä agroekologiaan perustuvia vaihtoehtoisia maatalousjärjestelmiä (*The political economy of agroecology*, 2021; *The economic potential of agroecology*, 2019).

Van der Ploegin uusin kirja *The Sociology of Farming, Concepts and Methods* (2023) käsittelee kokonaisvaltaisella tavalla maanviljelyn monimutkaista toimintajärjestelmää, sen merkityksiä ja merkitysten muutoksia sekä maatiloja ja niiden yhteiskunnallisia ja luontosuhteita. Kirja on yhteiskuntatieteellisesti orientoituneen tutkijan vahva puheenvuoro maataloudesta ja ruokajärjestelmästä sekä paikoin myös maaseudusta. Kirjan otsikossa kiinnittyy huomio termiin *farming*. Miksi otsikossa ei käytetä sanaa *agriculture*?

Van der Ploeg pitää termejä maatalous ja maanviljely – *agriculture and farming* – (lähes) toistensa synonyymeinä (s. 3). Hän toteaa käyttävänsä tietoisesti painotetusti sanaa *farming*, koska on tärkeää painottaa siihen sisältyvää toiminnallista, toimijoiden merkitystä korostavaa piirrettä. Tämä valinta kytkee tarinaan viljelijät järjestelmän keskeisinä toimijoina.

Van der Ploegille maanviljely on lopulta hyvin käytännöllistä toimintaa, jota viljelijät tekevät. Tämä lähtökohta leimaa hänen tulkintaansa maaseudusta: maaseutu on ennen kaikkea maanviljelyn ja viljelijöiden paikka, ja sellaisena sitä tulisi pääasiassa kehittää.

Lukijan tulkinta-avaimena termi *co-production*

Van der Ploeg avaa heti kirjan alussa oman ajattelunsa kannalta keskeisen systeemisen idean, jota voi samalla pitää eräänlaisena lukuohjeena tähän teokseen, ehkä myös hänen tutkijan uraansa. Victor Toledo (1990)¹ viitaten hän nostaa keskeiseksi käsitteen *co-production*, jolla hän tarkoittaa vuorovaikutteista yhteistoimintaa ja kehittämistä. Asetelman keskiössä on viljelijöiden aktiivinen toimintatila – maatila. Se on paikkaan kiinnittynyt tuotannollinen yksikkö, jonka vuorovaikutteiset suhteet sekä luonnon että yhteiskunnan kanssa ovat keskeinen lähtökohta koko ruokajärjestelmän ymmärtämiselle. Luonnon kanssa tapahtuvaa vaihdantaa tutkija kutsuu ekologiseksi ja yhteiskunnan kanssa tapahtuvaa puolestaan taloudelliseksi vaihdannaksi (*ecological & economic exchange*). Kehittämisessä on siten aina kyse näistä suhteista, ja kestävyys on niiden tasapainoa.

Kirjan eri luvuissa Van der Ploeg varioi ja tarkentaa edellä esitettyä systeemistä ideaa. Yhteiskunnallisessa kontekstissa hän kuvaa yhteistoiminnallista lähestymistapaa, jossa maanviljelijät, tutkijat, päättäjät ja muut sidosryhmät työskentelevät yhdessä tiedon tuottamiseksi, teknologioiden kehittämiseksi ja uusien käytäntöjen toteuttamiseksi, tavoitteenaan parantaa maatalouden tuottavuutta, kestävyyttä ja joustavuutta. Yhteiskehittäminen korostaa useiden toimijoiden aktiivista osallistumista tutkimus- ja kehitysprosessien eri vaiheisiin ongelman tunnistamisesta aina konkreettisten ratkaisujen toteuttamiseen.

¹ Toledo, V. M. 1990. The ecological rationality of peasant production. In *Agroecology and Small Farm Development*, edited by Altieri, M & S. Hecht. CRC Press, 53–60.

Van der Ploegin mukaan riippuvuus elävästä luonnosta ja vuorovaikutteinen toimintatapa sen kanssa ovat juuri sitä erityisyyttä, joka erottaa maatalouden useimmista muista teollisuudenaloista: elävä luonto näkyy maatalousekosysteemin kaikissa osissa, kuten maaperän ekosysteemi-palveluissa tai geneettisessä materiaalissa. Sen varassa maanviljely toimii ja siihen se vaikuttaa.

Ekologiset ja taloudelliset vaihdantasuhteet kuvataan kirjassa vuorovai-
kutteisen tuotannon ja yhteiskehittämisen kokonaisuutena, joka perustuu toisaalta luonnonvarojen ja sosiaalisten resurssien käyttöön mutta jota samalla säätelevät sosiaaliset tuotantosuhteet ja talous. Maanviljelyn sosiologiassa on siis kyse sosiaalisen ja luonnon yhdistämisestä, vuoro-
vaikutuksesta ja keskinäisestä muutoksesta.

Suhteiden ja samalla maanviljelyn monimutkaisuus on kirjassa iso ja toistuva teema. Teoksen läpi kulkee eri mittakaavojen ja kokoonpanojen suhteita kuvaavia lukuja. Van der Ploeg esittelee kiehtovia tapauksia, kuten Italian vuokraviljelijät tai Alankomaiden vapaat viljelijät, havainnollistamaan maatalouden monimutkaisia suhteita ja mittakaavoja.

Kirjaa lukiessa eteen tulee jatkuvasti uusia käsitteitä, mutta myös maa-
taloutta koskevien väärinkäsitysten pohdintaa. Van der Ploeg käsittelee muun muassa viljelytyylejä ja toimijalähtöistä lähestymistapaa, toimi-
juutta ja autonomiaa, maatalouden yhteiskunnallista kontekstia ja merki-
tystä, talonpoikien asemaa, maaseudun kehittämistä, hallintoa, markki-
noiden rakennetta ja luomista eri mittakaavoissa sekä paljon muuta. Kir-
joittaja punoo vaikeatkin käsitteet ja moninaiset ulottuvuudet taitavasti loogiseksi kokonaisuudeksi.

Tarvitsemme enemmän – ei vähemmän – maaseutua

Maaseutututkimuksen näkökulmasta teos on luonnollisesti kiinnostavaa luettavaa. Kirjan loppupuolella Van der Ploeg avaa tulkintaansa maa-
seudun kehittämisestä. Hän toteaa, että monille maaseudun kehittäminen (*rural development*) on edelleen melko arvoituksellinen ja epäselväkin termi. Teoksessa se jäsentyy kuitenkin melko loogisesti: maaseudun kehittäminen on erityisesti vuorovaikutteista yhteiskehittämistä ja asian-
tilojen parantamista niin yhteiskunnan kuin luonnon kanssa. Maaseutu-
alueet ovat niitä paikallisuuksia (*locus*), joissa tuo vuorovaikutus

realisoituu (tai on realisoitumatta) käytännön toiminnaksi, kuten ruuan tuotannoksi. (s. 177–178)

Maaseudun kehittäminen ei voi olla erillinen muusta yhteiskunnasta. Se edellyttää erityisesti yhteiskunnan tarpeiden ja odotusten tunnistamista, mutta myös maaseudun elinkeinojen monipuolistamista sekä paremmin viritettyä vuorovaikutusta luonnon kanssa (s. 178). Tässä kohdin, maaseudun kehittämisestä puhuessaan, Van der Ploeg laajentaa kerrontaa viljelijöistä ja maataloudesta laajemmin maaseuduilla asuvaan väestöön ja muihin elinkeinoihin.

Laajan kansainvälisen kokemuksen (mm. Kiina ja Brasilia) omaavan tutkijan mukaan jatkuvasti urbanisoituvassa maailmassa ei pidä unohtaa maaseudun ja maanviljelyn merkitystä. Van der Ploegin mukaan maaseudun kehittämisen merkitys tuleekin korostumaan, sillä kestävänsä tasapainon säilyttämiseksi maailma tarvitsee enemmän – ei vähemmän – maaseutua. Maaseutujen kehittäminen juuri maaseutuina on kirjaimellisesti elintärkeää.

Van der Ploeg esittelee maatalous- ja maaseutuseutupolitiikan monitasoisuutta ja välineitä perinteisellä tavalla, joskin myös syvällisesti, koska hän on seurannut tämän politiikanalan muotoutumista sekä Euroopassa että muualla maailmassa hyvin läheltä. Maaseutupolitiikkaa käsittelevässä osassa hän esittää kiinnostavan pelkistyksen maaseutupolitiikan ja maaseudun kehittämisen tarkoituksesta: ne ovat markkinamekanismia, ja sen vääristymiä, tasapainottavia toimintajärjestelmiä. Van der Ploeg ei siis usko vapaiden markkinoiden kykyyn pitää monitasoista kokonaisuutta tasapainossa, vaan siihen tarvitaan poliittisia interventioita, jotka toimivat yhteiskunnan kokonaisedun ja hyvinvoinnin puolesta sekä rakentavat kestävämpää tasapainoa suhteessa yhteiskuntaan ja luontoon.

Maaseutututkimuksen kritiikkiä

Monitieteisen maaseutututkimuksen näkökulmasta piristävänä kritiikkinä voi pitää Van der Ploegin kirjansa viimeisessä luvussa esittämiä kommentteja maaseutututkimuksesta (*rural studies*). Kritiikki kumpuaa ajatuksesta, että niin maaseudun kuin maanviljelyn kehittämisen pitäisi lopulta olla konkreettista toimintaa eli viljelijöiden ja muiden maaseudun asukkaiden elinolosuhteiden, palvelujen sekä tuotannon (ja tuotteiden)

pitkäjänteistä parantamista. Tutkimuksella on tässä keskeinen rooli, mutta suuri osa tutkimuksesta on Van der Ploegin mukaan nykyään erisyistä etääntynyt liiaksi käytännön realiteeteista.

Van der Ploeg kaippaa enemmän empiirisiin aineistoihin perustuvaa pitkäjänteistä tutkimusta, joka toisi esiin oleellisia rakenteellisia muutoksia ja sitoisi tutkimusta paremmin maatalouden (ja maaseudun) nykytodellisuuteen. Tässä yhteydessä hän nostaa erityisen kritiikin kohteeksi laajasti yleistyneen case-tutkimuksiin perustuvan lähestymistavan. Van der Ploegin mukaan se tuottaa liian sirpaleista kuvaa eikä yllä monimutkaisten ilmiöiden selittämiseen. Tällainen tutkimus jää hänen näkemyksensä mukaan ikään kuin leijumaan; kosketus käytäntöön häviää. (s. 293–295)

Esitetty kritiikki on perusteltua ja tärkeätä. Toisaalta on hyvä muistaa, että monitieteisenä tutkimusalana maaseutututkimuksen tehtävä on edistää niin metodologioiltaan kuin teoreettisfilosofisilta otteiltaan monimuotoista tutkimusta. Oleellista olisi pyrkiä tieteiden ja tutkimusotteiden väliseen yhteistyöhön ja sitä kautta kokonaiskuvaan. Sitä varmasti myös Van der Ploeg lopulta pitää tavoiteltavana; hän nimittäin mainitsee vertailevan tutkimusotteen vaikuttavimpana lähestymistapana myös maaseutututkimuksessa.

Toimituksellisia huomioita

Van der Ploeg kirjoittaa ymmärrettävästi. Paikoin hän onnistuu kiteyttämään oleellisen lähes aforismin kaltaisiksi ilmaisuiksi, joista monet todennäköisesti jäävät elämään opinnäytteissä ja muissa tutkimuksissa ympäri maailmaa. Toisaalta teokselle ei olisi tehnyt huonoa yksi lisäkierros ammattimaista toimitustyötä. Sillä olisi päästy eroon varsinkin lukijalle pidemmän päälle raskaaksi käyvästä kirjoitustyylistä, jossa lauseiden sisälle ja niiden loppuun laitetaan virkkeitä sulkuihin, ikään kuin ne olisivat alaviitteitä. Pääsääntöisesti tämä on turha korostuskeino (joskin valitettavan usein käytetty).

Pääpiirteissään kirjan sisältö liikkuu tasolla, joka kestänee hyvin aikaa, sillä Van der Ploeg kirjoittaa enimmäkseen melko yleisellä tasolla ja kiteyttää viestinsä kaavioihin. Paikoin kuitenkin on paljon yksityiskohtiin menevää ainesta, joka väistämättä vanhenee nopeammin. Sitä olisi voinut kokonaisuuden kärsimättä karsia.

Poikkeuksellisen vahva lukusuositus

The Sociology of Farming on poikkeuksellisen kiinnostava, moniaineksinen merkkiteos. Sitä voi lukea myös alan tutkijan pitkän uran opillisena koosteenä. Kansainvälisesti meritoitunut akateemikko tarjoaa syvällistä analyysiä ja innostavaa luettavaa moniin suuntiin. Otsikon lupauksen mukaisesti teos esittelee laajan skaalan käsitteitä ja metodeja. Lukijan eteen vyöryviä käsitteitä Van der Ploeg kuitenkin selittää ja yhdistelee taitavasti.

Monitieteisyyden korostaminen teoksen luonteenomaisena piirteenä tarjoaa tärkeän kiinnekohdan ja kenties vahvistuksen tutkijoille, joilla on luonnontieteellinen tausta mutta jotka ovat syvästi kiinnostuneita siitä, mitä Van der Ploeg kutsuu maatalouden sosiaalisiksi suhteiksi. Näin hän haastaa kapean maataloustieteellisen näkemyksen, joka jättää nämä suhteet usein huomiotta.

Teoksen lukeminen synnyttää todennäköisesti uusia oivalluksia ja tuo arvokkaita näkökulmia monien tieteenalojen edustajille. Samalla kirjan teemat suorastaan kutsuvat kommentoimaan, ehkä paikoin kritisoi- maankin, Van der Ploegin pelkistettyjä ilmaisuja.

Kirjan sisällön runsauden mutta samalla selkeän rakenteen ansiosta teos toimii luontevasti oppikirjana. Se sopii yhteiskuntatieteilijöiden lisäksi maatalouden parissa tai sen piirissä työskenteleville luonnontieteilijöille, kuten agronomeille, ympäristötieteilijöille ja ekologeille. Van der Ploegin teos on erinomainen resurssi, jota on hyvä palata lukemaan yhä uudelleen.